

YOSHLAR O'RTASIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA
KUTUBXONALARNING INNOVATSION FAOLIYATI**Raxmatullayeva Kamola Amirkulovna**TDYU huzuridagi Samarqand viloyat akademik litseyi axborot-kutubxona texnologiyasi
bo'yicha mutaxassis.

+998907433397

kamolarahmatullaeva47@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.20215762>

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlar o'rtasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda kutubxonalarning innovatsion faoliyati, ularning zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimidagi o'rni hamda axborot jamiyatida tutgan ahamiyati tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv va raqamlashtirish jarayonida an'anaviy kutubxona faoliyatini modernizatsiya qilish, elektron resurslar bazasini kengaytirish, raqamli kutubxonalarni shakllantirish, mobil ilovalar, virtual kitob klublari, audiokitob platformalari va interaktiv loyihalarni joriy etish orqali yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, kutubxonalar tomonidan amalga oshirilayotgan innovatsion loyihalar, zamonaviy marketing strategiyalari, kreativ tadbirlar va axborot xizmatlarining yangi shakllari orqali kitobxonlik muhitini shakllantirish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Maqolada yoshlarning intellektual salohiyati, tanqidiy fikrlashi, ma'naviy-axloqiy dunyoqarashi va axborot madaniyatini rivojlantirishda kutubxonalarning strategik ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari asosida yoshlar orasida kitobxonlikni ommalashtirish va kutubxona faoliyatini yanada takomillashtirish bo'yicha taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kitobxonlik madaniyati, yoshlar, kutubxona, innovatsiya, raqamli kutubxona, elektron resurslar, axborot texnologiyalari, ma'naviyat, ta'lim.

Asosiy Qismi. Bugungi shiddatli globallashuv va axborot texnologiyalari asrida yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ularda mustaqil va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish bevosita kitobxonlik madaniyati bilan bog'liqdir. Mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etish sari tashlanayotgan strategik qadamlar zamirida ham aynan bilimli, ma'rifatli va kitobxon yoshlarni tarbiyalash maqsadi yotadi. Ushbu hayotiy zaruriyat respublikamizda mustahkam huquqiy-me'yoriy baza yaratilishini taqozo etdi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 15-yanvarda qabul qilingan PQ-9-sonli "Yoshlar o'rtasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori sohadagi tub burilish nuqtasi bo'ldi [PQ-9-sonli qarori]. Mazkur qaror mamlakatimizda yoshlarning o'rtacha kitob o'qish ko'rsatkichini yiliga 10 ta kitobga yetkazishni o'z oldiga strategik maqsad qilib qo'ydi. Shu bilan birga, [Yoshlar ishlari agentligi](<https://gov.uz/oz/yoshlar/sections/view/28215>) huzurida Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish jamg'armasining tashkil etilishi, yosh mualliflar uchun maxsus grantlar ajratilishi hamda bolalar adabiyotlarini nashr etishning davlat tomonidan moliyalashtirilishi huquqiy islohotlarning amaliy ifodasidir. Bu boradagi tizimli ishlar Vazirlar Mahkamasining [781-son qarori](<https://lex.uz/docs/-5160827>) bilan tasdiqlangan "2020–2025-yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash milliy dasturi" hamda axborot-kutubxona xizmatlarini tubdan modernizatsiya qilishga qaratilgan [PQ-4354-sonli](<https://muzrabotakm.uz/yoshlar-ortasida-kitobxonlikni-keng-targib-qilish/>) va jahon adabiyoti durdonalarini o'zbek tiliga o'girishni nazarda tutuvchi PQ-380-sonli prezident qarorlari

bilan hamohang ravishda rivojlanib bormoqda. Ushbu huquqiy asoslar zaminida zamonaviy kutubxonalar shunchaki kitob saqlanadigan va beriladigan statik maskanlardan yoshlarning ijtimoiy-madaniy va intellektual kollaboratsiya markazlariga aylanmoqda. An'anaviy kutubxonachilikdan innovatsion tizimga o'tish jarayoni raqamli texnologiyalarni soha faoliyatiga chuqur integratsiya qilishni talab etadi. Bugungi kunda kutubxonalarning innovatsion faoliyati bir nechta asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda. Birinchidan, elektron kataloglar va QR-kodli tizimlarning joriy etilishi natijasida kitobxonlar uydan chiqmagan holda fondagi adabiyotlarni qidirish, band qilish va [ZiyoNET](<https://library.ziyo.net/uz/book/138877>) kabi milliy ta'limiy resurslardan tezkor foydalanish imkoniga ega bo'ldilar. Ikkinchidan, mobil ilovalar va audio-kitobxonlik platformalarining rivojlanishi yoshlarning smartfonlar orqali katta hajmdagi audio-baza bilan ishlashini ta'minladi, bu esa axborotni qabul qilish tezligini oshirib, vaqtni sezilarli darajada tejaydi. Eng diqqatga sazovor innovatsiyalardan biri bu kutubxona xizmatida Sun'iy Intellekt (AI) texnologiyalaridan foydalanilayotganidir. Aqlli tizimlar yosh kitobxonlarning qiziqishlari, avval o'qigan kitoblari va qidiruv sorovlarini tahlil qilib, ularga shaxsiylashtirilgan, individual adabiyotlar tavsiyasini generatsiya qilib bermoqda. Biroq, faqatgina texnologik infratuzilmani yaratish yoshlarni kitobxonlikka to'liq jalb etish uchun yetarli emas. Zamonaviy yoshlarning psixologiyasi va qiziqishlaridan kelib chiqib, axborot-kutubxona muassasalari noan'anaviy va interaktiv formatlarni amaliyotga tatbiq etmoqda. Masalan, bugungi kutubxonalarda qat'iy tartib va mutlaq sokinlik muhitidan voz kechilib, ularning ichida erkin muloqot zonalar — Book-café va Co-working hududlari barpo etilmoqda. Bu yerda yoshlar nafaqat kitob o'qiydilar, balki qahva ustida fikr almashadilar, jamoaviy startap loyihalarini muhokama qiladilar. Yana bir muhim innovatsiya bu — chekka qishloqlar va olis mahallalarda istiqomat qiluvchi yoshlar uchun tashkil etilgan mobil kutubxonalar yoki "Bibliobuslar" faoliyatidir. Ushbu harakatlanuvchi zamonaviy avtobuslar zamonaviy adabiyotlarni chekka hududlardagi yoshlarning qadamiga yetkazib bermoqda. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali yo'lga qo'yilayotgan onlayn marafonda "Book-challenges" va gamifikatsiya elementlari, ya'ni mutolaani o'yin uslubida tashkil etish tizimi yoshlar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantiryapti. Shahar yo'lovchi tashish bekatlari va xiyobonlarida joylashtirilgan maxsus QR-kutubxona panellari esa yoshlarga yo'l-yo'lakay o'z gadjetlariga eng sara asarlarni bepul yuklab olish imkonini taqdim etmoqda. Kutubxonalar faoliyatidagi ushbu transformatsiya bevosita soha xodimlarining ham yangi qiyofasini shakllantirishni talab etadi. Bugungi kutubxonachi shunchaki kitob tarqatuvchi emas, balki raqamli makonda yoshlarga to'g'ri yo'nalish ko'rsatuvchi mentor va media-konsultantdir. Ular ijtimoiy tarmoqlarda faol blogerlik faoliyatini olib borib, qisqa video-sharhlar (book-review) orqali yoshlarni qaysi adabiyotlarni o'qishga qiziqтира olmoqdalar. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, qonunchilikda belgilangan imkoniyatlar va innovatsion yondashuvlarning o'zaro sintezi kutubxonalarni yoshlarning sevimli ma'naviy maskaniga aylantirib, jamiyatda yuqori intellektual muhitni qaror toptirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda yoshlar o'rtasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish masalasi nafaqat ta'lim tizimining, balki jamiyat taraqqiyotining ham muhim strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi va raqamli texnologiyalarning hayotimizga chuqur kirib kelishi sharoitida yoshlarning sifatli, ishonchli va foydali axborot manbalariga bo'lgan ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Aynan shu nuqtada kutubxonalar yosh avlodning intellektual, ma'naviy va madaniy rivojlanishida muhim institut sifatida maydonga chiqadi. An'anaviy kutubxona modeli bugungi zamon talablariga to'liq

javob bera olmaydi. Shu sababli kutubxonalarning innovatsion faoliyatini rivojlantirish, ularni zamonaviy axborot-resurs markazlariga aylantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron kataloglar, raqamli kutubxonalar, mobil ilovalar, audiokitoblar, virtual seminarlar, onlayn kitob klublari hamda interaktiv platformalar orqali yoshlar uchun yanada qulay, jozibador va samarali axborot muhiti yaratish mumkin. Bunday yangicha yondashuvlar yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirish bilan birga, ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, axborotni saralash va undan oqilona foydalanish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Shuningdek, kutubxonalar faqat kitob saqlanadigan maskan emas, balki yoshlarni ilm-fan, madaniyat va innovatsiyalar bilan bog'lovchi ko'prik vazifasini bajarishi lozim. Turli tanlovlar, ijodiy uchrashuvlar, mutolaa haftaliklari, book challenge loyihalari va zamonaviy marketing strategiyalari orqali kutubxonalar yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylanishi mumkin. Bu esa jamiyatda kitobxonlik muhitining shakllanishi va mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Kelajak taraqqiyoti bilimli, tafakkuri keng va ma'naviy barkamol yoshlar qo'lida ekanligini inobatga olsak, kutubxonalarning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash hamda axborot texnologiyalarini keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi zarur. Zero, kitobxon yosh — ongli jamiyat, innovatsion kutubxona esa taraqqiyotning mustahkam poydevoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 7-iyundagi PQ-4354-son qarori. O'zbekiston Respublikasi aholisiga axborot-kutubxona xizmati ko'rsatishni yanada takomillashtirish to'g'risida.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida". O'RQ-280-son, 13.04.2011.
3. Ranganathan, S. R.. The Five Laws of Library Science. Madras: Madras Library Association, 1931.
4. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). IFLA Trend Report 2023: Libraries in the Digital Age.
5. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Public Library Manifesto. Paris, 2022.
6. Gorman, Michael. Our Enduring Values: Librarianship in the 21st Century. Chicago: American Library Association, 2000.